

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yesha‘yah

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 598 [1837 oder 1838]

טי היעשי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9106

רש"י (א) רובנ על עב קל.
 מהרה לשלוח קל
 מהרה גורת דברו ליפרע
 ממזרים : ונעו אלילי
 מזרים מפניו. לא יהיה
 להם כח להכיל את עמם
 מיד שלוחיו של אשור וזה
 שאמר הנביא פורענות
 מזרים בלשון הזה מה שלא
 אמר בלשון הזה לשאר
 אומות מפני שהם למודים
 ללקוח נבד' הזאת ועברתי
 בארץ מזרים (שמות י"ג)
 ובכל אלהי מזרים (שס)
 ודרך ארץ מייראין את
 האדם במכה שכבר לקה
 נה : (ב) וסכסכתי מזרים
 במזרים. סופו מפרש את
 תחלתו ונלחמו איש באחיו:
 (ג) ונבקה רוח. תמרוקן
 מכמתו כמו (לקמן כ"ד)
 בוקק הארץ: האטים. אחד

ב א ר

כל העמים בהביאם אותי
 על מקומם כאשר יראה
 המעיין עליהם, וכאן לא
 הזכיר שום דבר מזה,
 ולכן הנכון כדעת הרב
 המתרגם. ומה שנאמר
 בלפניה (ג' י')

יט

(א) משא מצרים

הנה יהוה רכב על-עב קל
 ובא מצרים

ונעו אלילי מצרים מפניו

ולבב מצרים ימם בקרבן:

(ב) וסכסכתי מצרים במצרים

ונלחמו איש-באחיו ואיש

ברעהו

עיר בעיר ממלכה בממלכה:

(ג) ונבקה רוח-מצרים בקרבן

ועצתו אבלע

ודרשו אר-האלילים ואל-

האטים

ואל-האבות ואל-הידענים:

וסכרתי

לנהרי כוש עתרי בת פולי ויבולון מנחתי, אין שום ראיה לפירוש הזה, כי שם לא נזכר כלל איזה
 מנחה יביאון, רק חכמי העמים אשר פירשו לעיל (פסוק ב') גוי ממשך וגו' על כוש, הביאו
 הפסוק הזה כאן לראיה, ולדעתם הענין כי העמים מעבר לנהרי כוש יביאו מנחה לה',
 אבל לא שהמנחה הזאת תהיה נפשות בני ישראל. והנה לא אמנע מהקורא פירוש ראוי
 ונכון מאת ידיד נפשי מהור"ר מרדכי גאון על הפרשה הזאת, וזה לשונו בקיצור:
 כלל כל, הוא לדעתי מענין כליל לחם שעורים (שופטים ז' י"ג), כנפיים, המה תעלות
 הנהר כמו למעלה (ח' ח') והיה מטות נכסיו (אשר ממלת שטף שלפניו נראה כי מתעלות
 ידבר) ומן הידוע כי מזרים מנחסור הגשם יחפרו תעלות מן היאור נילוס למען השקות
 את כל הארץ, בעברו את גדותיו למועד השנה, ויהיה לפ"ז ארץ כללל כנפיים תאר
 למזרים (והנה רויטענדער קאמפאנע); ממשך (געטויפט) מענין משכני אחרית (ש"ה א'
 ד') והבנין הכבד יחזק הפעולה, ומורט (געיהגט) בינוני פעול מענין הכבד הנוסף
 ושרשו ירט מענין כי ירט הדרך (במדבר כ"ב ל"ב) וממשך ומורט גם שניהם כנויים ליהודה,
 אשר הוא ממשך ומרדף בלי חשך אל אשור שהוא עם נורא הנאמר בכתוב, קו קו ג"כ
 תאר ליהודה מענין יונטה עליה קו (לקמן ל"ד י"א) כלומר אשר האויב נטה עליה קו תהו
 להאביד ולהרוס, אשר בואו נהריים, בשם נהריים יבנה את מלך אשור השוכן על
 נהר פרת ועל פלגיו השופכים בו מימיהם, ודרך הכתוב לננות את המלך בשם נהר מושבו
 כמו למעלה (ח' ו') יען כי מאס העם הזה את מי השלח, כלומר אותו הגוי אשר המלך
 אשור וחילו בואו ארכו — והנה יהודה צהיותם במור מנחה סנחריב, היה בטחונם על
 מזרים, כי בן כתוב לקמן (פרשה ל"ו ו') הנה בטח וגו' על מזרים ומהם בקשו עזרה
 ויכיר

יט

(ה) פֶּעֶרְהָאֲנָנִים מִצְרִים׃

וַיַּעֲהֶה דַּעַר עֲוִינֵעַ פֶּאֱהֶרֶט אוֹיֵף לִיִּצְטֶער וואָלקע,
ער קאַממט נאָך, מִצְרִים!

אונד עס בעכען דיא גאַטצען מִצְרִים׃ פֶּאָר אִיהֶם,
אינד דאָז הערץ מִצְרִים׃ פֶּערצאַגט אין זיינעם אינגערן.
(ג) אִיךְ פֶּעֶרוויררע מִצְרִים דורך מִצְרִים,

עס קאַמפֶּען ברודער געגען ברודער, פֶּריינד געגען
פֶּריינד,

שטאַרט געגען שטאַרט,

קאַניגרייך געגען קאַניגרייך.

(ג) אונד פֶּעֶרוויסטערט ווירד דער גייסט מִצְרִים׃ אין זיי
נעם אינגערן,

אונד זיינען ראַטה ווערד' אִיךְ פֶּערניצטען.

דען פֶּראַגען זיא בייא דען גאַטצען אונד בייא דען
אַראַקעלן,

בייא דען טאַרטענבעשוואַרערן אונד בייא דען צייכעני-
דייטערן.

אַבער

ויכיר הנביא בדמיונו
(בפסוק ז' אשר הוא
מוסגר לבאר הקוד') אִיךְ
אמר מלכים בלעגה רבנה
אל אותם המצרים אשר
שלחו להודיע את יהודה
כי יבואו לעזרתם לחמה:
"לכו מלמכים אל עם
נמצה וספל אשר הוא
למלך אשר לשמה ולבזה".
והנה אחרי מבלת המחנ'
שלא היו לריכס עוד
לעזרת זולתם, יקרא
הנביא אל מלכים מצטם
(בפסוקי א' וז') ואל כל
שוכני ארץ (בתחלת פסוק
ג') להודיעם כנשוא נס
וגו' כלומר אתם המלעיוגי'
עלינו אין אנו לריכס
עוד לעזרתכם כי ה'
הואינו מכף לרינו,
וסיים בפסוק ז' (על כל
ההתנגדות עם ז') אותו
הגוי בעלמו אשר קראתם

ממשך ומורט, קו קו ומצו'ס ה', יובל שי אל ה' בהר הקדש מעם נורא בעלמו והוא
אשור, והוי"ו מן ומעם הוראתו (אונד לוואר). עכ"ל.

יט (א) משא מצרים, המשא הזה כבד מאד על המבאר, אשר ירצה לחקור מתי נתקיימה
הנבואה הזאת, כראוי לכל מפרש נאמן. כי הנה אין לספק כי היעוד עד פסוק
י"ח כבר בא בימי חזקיה וכדעת בעל ס"ע, אך היעודים הבאים מכאן ואילך א"א לפתור
על העת ההיא (כאשר אבאר במה שיבוא), ולא נאמר לנו דרך להמלט מהמבוכה הזאת,
כי אם שנאמר כי מן פסוק י"ח תחיל נבואה אחרת, ובה שם הנביא מבטו לאחרית הימים
כאשר יהפך ה' כל העמים לשפה אחת ויעבדו כלם אגם אחד לאלהי ישראל, ויהיה זה
נעין נבואת זכריה (י"ד ט"ז — כ'), או שנחזק באמונתנו שהיתה הנבואה על תנאי, וה'
גלה את און הנביא כי עת דודים הגיעה להשיב לב אבות על בנים וגו' ולהיות ה' אחד
ושמו אחד, אולם כאשר גבה לב חזקיה וכשל גם יהודה עמו כנזכר בד"הי ז' (ל"ב כ"ה
וכ"ו) אז ראתה חכמתו הנצ"ת לאחר זמן הגאולה עד עת מועד, כי לא איש אל ויכזב
חלילה ודבר ה' יקום לעולם, רק מלא את דברו בזמן מאוחר ובה לא שינה דבורו, כי
לא קבע זמן לזה דבור (וכאשר אמרנו זה פעמים). ואחר ההלעה הזאת נבא לבאר הפרשה
כיד ה' הטובה עלינו. והנה מה שהזכיר מלכים אחרי כוש, לפי שתרהקה מלך גם במלכים
כאשר אמרנו. על עב קל, כענין וירכב על כרוב ויעוף וידא על כנפי רוח (תהלים י"ח
י"א) וכן השם עבים רכובו (שם ק"ד ג'), גם אמר עב להורות כי לכלה ולהשחית יבוא,
ועב הוא משל לעת צרה ולזקה כנודע, ומלת אד לעד. ונעו, כענין ונכל אלהי מלכים
אעשה שפטים (שמות י"ב י"ג). (ב) וסבסכחי, ענין הסבסוך ידוע שהוא הערוב והבלבול
ובלשון ארמי הוראתו ההדלקה (חנלינדען) עיין ערוך ערך סכסך, ויהיה נכון לפרש כי
ידליק ה' בם אש הקנאה והשנאה וכן נאמר (יחזקאל ל' ט"ז) ונתתי אש במלכים, ובת"י
ואגרי שהוא מענין אל תתגרו בם (דברים ז' ה'). מצרים במצרים, בימים ההם שנים
עשר נשיאים (ונקראו גם מלכים) עמדו למלכים (דמדעקטורען) ולחמו איש ברעהו עד
שגברה יד פוטאטעטיסום נשיא טמיז והכניע את כלם והיה מושל בכל ארץ מלכים (ועיין
בדברי החכם געזעניוס אשר הוכיח בראיות בודקות שהיתה זאת בסוף ימי חזקיה או בתחלת
מלכות מנשה, ושם בענין הזה הרכסים למישור). (ג) ונבקה, כמ"ש רש"י. האמים

מן השמות של ענ"וס :
 (ד) וסנרת'י כמו וסנרתי .
 ויש עוד לפרש לשון ויסנרו
 מעיינות תהום (בראשית
 ח') אסתמנו ואחבשו : ביד
 אדנים קשה . כל לשון
 אדנות קרוי בלשון רבים
 ואפילו יחיד כמו אדני
 יוסף (שם ל"ט) עד בא
 אדוניו (שם) : ומלך עז .
 מלך אשור : (ה) ונשתו מים
 מהים . ונחרכו מים מן
 הים . ונשתו לשון השאת
 והשבר (אינה ג') לפי שכל
 שנת ארץ מזרים ע"י נילוס
 הוא שאין גשמים יורדים
 שם אלא נילו' עולה ומשק'
 אותה דרך יאורים העשוי'
 בידי אדם לפיכך הוא מדמ'
 פורענו שלה ליובש יאורי'
 ונשתו מים מהים . ולא
 יחזיר הים את נילוס
 לאחוריו וירד נילוס לתוכו
 ולא יעלה וישקה את
 מזרים : ונהר זה נילוס :

(ד) וסנרת'י את-מצרים
 ביד אדנים קשה
 ומלך עז ומשל-בם
 נאם האדון יהוה צבאות:
 (ה) ונשתו-מים מהים
 ונהר יחרב ויבש:
 (ו) והאזניהו נהרות
 דללו וחרבו יארי מצור
 קנה וסוף קמלו:
 (ז) ערות על-יאור על-פי יאור
 וכל מזרע יאור
 יבש נהר ואיננו:

ואנו

(ו) והאזניהו . כשהמים מתמעטין הטיט ניכר בהם ונעשין רפש וזנחין : דללו . במחנת ואם
 דל הוא (ויקרא י"ד) : יאורי מזור . יאורים עמוקים נחריכי מזורי עיירות : קנה וסוף . שהיו
 גדלים שם מרוב מימיהם : קמלו . נשיבשו היאורים עמדו הקנים מלגדל עוד והם מתיבשי' ונופלים ת"י
 קמלו לא יסקון . ובמקום אחר תרגם הכפיר לכנון קמל נתר . ואומר אני שהיה לשון קליפה שנקלטים
 מאליהן מחמת יונשן ונופלין : (ז) ערות על יאור על פי יאור וכל מזרע יאור וגו' . ערות לשון
 דבר המעורה ונשרש יפה יפה ודומה לו (תהלים ל"ז) רשע עריך ומתערה באורח רעון וכן חבדו מנחם

ב א ו ר

מין ממיני הכשפים שנעשו בנחת והיא מגזרת ויהלך אט (מ"א כ"א כ"ז) שהוא כמו ל א ט
 (רד"ק בשרשים) , ויונתן תרגם ה ח ר ש ין וכן תרגם מכשפה לא תחיה (שמות כ"ב י"ז)
 ח ר ש א לא תחי , וגם זה מענין נחת ולחש כמו שנים אנשים מרגלים חרש (יהושע ב' א') .
 (ד) וסנרת'י , כמו וסנרתי מענין יסגוד ה' בידי (ש"א י"ז מ"ז) (רד"ק) . אדונים קשה ,
 בא השם ברבים והתאר ביחיד , כמו דבר האיש אדוני הארץ (בראשית מ"ב ל') שהשם ברבים והפעל
 ביחיד ועיין רש"י כאן , והכוונה על פוחאשעטיכום הנזכר אשר משל בחזקת יד על מזרים .
 (ה) ונשתו , מגזר' לשונם בלמא נשתה (לקמן מ"א י"ז) כטע' יבושת (ראב"ע) וכ"כ הרד"ק בשרשי'
 שהוא הנפעל מן נשת וענינו הכסק הדבר , וכן תרגם הרב . מהים , רב המפרשים פירשו
 על היאור נילוס שגם הוא יקרא ים בשתוף , כאשר אמרנו פעמים , אך לדעת הרב המתרגם
 הכוונה על ים ממש והוא מערים (דער זעע אחרים) אשר כרה מלך אחד שזמו בן להטות
 שם מימי היאור אם יגברו על הארץ , ולהשקות ממנו את האדמה אם יחדלו מימי היאור
 לכסות את פני הארץ כפי הצורך , ולזה היו לו מסגרות (טויסען) משני עבריו , האחת
 להכניס והשנית להוליא מים , והים הזה היה מחובר בתעלות (קמנאזע) עם היאור .
 וסופרים הקדמונים הרבו לספר מפלאי המלאכה המפוארה הזאת (כי היה הים גדול ורחב
 ידים עד מאד) , ומרוב התועלת אשר הגיע לאנשי מזרים מהים הזה , כי שמרם משטיפת
 המים בשנים אשר גאו מימי היאור , ובשנים אשר דללו מי היאור ולא עלו ביאות , פתחו

(ד) אָכער איך איבערגעבע מצרים

דער מאַכט איינעם שטרענגען געביעטהערס,
איין גרויזאמער קאָניג ווירד בעהעררשען זיא,
שפּריכט דער הערר, דער עוויגע צבאות.

(ה) אונד פֿערזיעגען ווירד דאָ וואַססער אויס דעם זעע,
דער שטראַם פֿערטראַקנעט אונד דאָרטט אויס.

(ו) עם לויפֿען פֿליססע אָב,

עם שווינדען אונד פֿערטראַקנען עגיפטענס קאָנאָלע,
ראָהר אונד שילף פֿערוויטטערן.

(ז) דיא פֿלורען אַם נילע, אַם ראַנדע דעם נילם

אונד אַללע זאַט אַם ניל

פֿערטראַקנעט, פֿערשטויכט אונד איזט ניכט מעהר.
דאָ

את מסגרותיו ונבנו
מימיו אל היאור ע"י
התעלות והגבוהו גליו,
גם היו לדום בו דגים
לאין מספר, וכפי עדות
סופרי יון (גריכישע
טריפטסטעלער) הכותמו
המלריים במסחר הדגים
מהים הזה בחדשי השנה
אשר שבו כבר מי היאור
לאזור והיו הולכים
וחסור, לערך ארבע מאו'
ר"ט ליום — וכימים
ההם עלה היאור עוד
כהנה וכהנה (זיעהע פּונ־
קע'ס רעפּלי טון לעקסיקון
דריטטען בחדר פּרטיקעל
Möris), ולפירוש הזה
יולדק היטב מה שיבוא
מאבל הדיגים. והנה
לדעת הרד"ק יהיה כל זה
משל על החורבן והשממ',

אבל יפה העיר הרד"א אזה בלתי מתישב, לפי שרצ הפרשה ידבר מזה ולא נזכר דבר מהנמשל, ולזה
אמר שהוא כפשוטו, כי מלבד שיבוא ה' עליהם חרב נוקמת גם יקרא רעב על הארץ, והוא
בסבת חרבות היאור אשר יוליד וילמית את הארץ בעלותה כשלא וגשם בשאר ארצות כנודע.
ו"מ כי האויבים יהרסו את בניני התעלות, ועי"ז על חלקה אחת ישטפו המים את פריה
וחלקה אחת תהיה חרבה ותיבוא, ובפרט יולדק זה לדברי הרב המתרגם בפירושו מלת ים,
כי מתוך הנהלה וזערוריה לא שמו את לבם על המסגרות להשתמש בהם כראוי, לסגורם
ולפתחם כפי הצורך לעתות שונות, והגיע מזה גם לארץ גם ליאור הפסד גדול, ותהיה
א"כ שיעור הכתוב ונשתו מים מהים כלומר שהמים שיהיו מכוונסים בים כל יהיו נוזלים
עוד ולא ישובו אל מקומם אל היאור ועי"ז ונהר (והוא היאור) יחרב ויבש. (ו) והאוגיוחו,
האל"ף נוספת והוא מענין ותזנח משלום נפשי (אינה ג' י"ז) כלומר המים התרחקו מהם
(מרד"ק), ולרש"י דרך אחרת בזה (עיין בדבריו) ועמו הסכים החכם געועניוס, ואמר
שגם בערבית נזח עיקרו הוראת הסרחן, והנסיון יורה כי תעלות היאור אם יחסרו מימיהם
יעלו באזה וזכנה. דללו, כפירש"י. יאורי מצור, כתב הרד"ק פירוש מזור מזרים, וכן כתב על
יאורי מזור (מ"ב י"ט כ"ד) וז"ל: וי"מ מזור כמו מזרים, ולפי שהוא נהר גדול אמר כן
דרך הפלגה ע"ב. והרד"א אמר לפי שבערי המבצר ובמגדלות הבטורות יעשו בורות עמוקות
לשמור שם המים לעת צר ומלחמה, לכן אמר שגם אלה יחרבו ע"כ, ולזה נוטה ג"כ דעת
רש"י, ולפי דרך הרב המתרגם כי הים שזכר הוא חאריג, א"כ נוכל לאמר שקרא להים ההוא
בשם מזור, כי היה בנוי בנין חזק עד מאד, וכבר ספרו לנו הקדמונים שהיה בים הזה
שני עמודים בנוי לתלפיות (פירמחידען) והמים היו עלורים שם כבעיר מזור, והמסגרות
היו כמו שערי העיר, ויהיו יאורי התעלות הנמשכות ממנו אל הנהר נילוס כאשר אמרנו.
(ז) ערות, כתב הראב"ע וז"ל: י"א כמו מתערה באורח רענן (תהלים ל"ז ל"ה), וטעמו
רעוב, והטעם כי כל ערות שהוא על יאור, על פי היאור וכל מזרע היאור ייבש, וי"א
נחשף (נגלה) כל מה שעל היאור ועל פי היאור כי הלמח הוא כמכסה עכ"ל. והרב המתרגם
הזכיר לכלול שתי הוראות יחד, כי "פֿאור" הוא מקום דשאים וכך נרצב גלוי. על היאור,
סמוך ליאור ורבים כמוהו. על פי יאור, גם אותם הלמחים אשר על שפתו יעמדו
אף המה יקמלו כי לא יעבור גבולו להשקותם. מורע יאור, ת"י וכל בית מזרע נהרהון,
והוא כמו בית האילן (עיין ערוך ערך בית אילן), והענין כל מקום על היאור שהיה

במחצתו זרעים הנשרשים על גילום ואפילו ע"ס שפתו וכל הנזרעים עליו הכל יבש ונדף: (ח) ואנו. לשון אנוי ואכל: הדיגים. הם מזרים שדין דגים מנילים שהם מחפשו ועולה ביאורם רבים העשויין על שפתו על פני ארץ מזרים כולה מה שאין כן בכל הנהרות: חכה. אמ"ו בלע"ז: (ט) עובדי פשמים. זרעי פשמים על הנהר: שריקות. פשמים שסורקין איתן ואורגין מהם מלודות דגים שהן עשויין חורין חורין: חורי. כמו בהמות שדי (שס ח') וקיע לו חלוני ירמיה כ"ג: (י) והיו שתותיה מדוכאים כל עושי שנה. אישקלוש"א בלע"ז כמו (בראשית') ויסכרו מעינות תהום שם כרים המים היוכלין חוץ לשפת הנהר ומתפשטים ונעשים אגם מים הנקיים ועומדין במקומן ורבים שם דגים ואמר הנביא שיהו יסודות חפירותיהן מדיכאים

(ח) ואנו הדיגים ואכלו כל משליכי ביאור חכה ופרשי מכמרת על פני מים אמללו:

(ט) ובשו עבדי פשתים שריקות וארגים חורי: (י) והיו שתתה מדכאים כל עשי שבר אגמי נפש:

(יא) אך אורים שרי צען חכמי יעצי פרעה עצה נבערה אך תאמרו אל פרעה בן חכמים אני בן מלכי קדם:

אם ויפלו אגמי השבר שעשו: אגמי נפש. לשון שנת וינפש (שמות ל"ג) שמי האגמים נוחים ועומדים במקום אחד. ויונתן תירגם דהו עבדין סכרא וכנשין מיא גבר לנפשיה: (יא) אך תאמרו. מעשה

ב א ו ר

בית זרע (פלאחלסווע) . (ח) ואנו, מענין לא אכלתי באוני ממנו (דברים כ"ו י"ד). והנה אם הגילום היה עולה בראוי, באו דגים לאין מספר ביאורי מזרים ובכל אגמיהם, והיו לדים אותם חמרים חמרים, והעד זכרנו את הדגה אשר נאכל במזרים חנם (במדבר י"א ה'), ועתה כאשר יבש היאור יתאוננו ויתאבלו הדיגים, והנה ואנו הדיגים כלל, כי כל זידי הדגים יהיו באיזהו אופן שיהיו, אם בחכה ואם במכמר יתאבל, ואח"כ יפרט כי לא לבד אותם ישליכו ביאור חכה, והם כל יעלו כי אם דג אחד בכל פעם ופעם, אך גם פורשי מכמורות אשר בה יאחזו בפעם אחת דגים לרב גם המה יאמללו, כי אך חנם יהיה מזורה הרשת. חכה, אמר הראב"ע ורבים גזרו המלה מחיד (כי מחט החכה יתחב בתוך הדג ויעלהו) והמה בדרך רחוק ע"כ; ואת אשר הרחיק הוא הקריב החכם געועניום בספר המלים שלו. (ט) ובשו, אחרי שהזכיר כי ימית דגתם ונהם עשו מזרים מסחר רב הזכיר גם כי הפשתה תכה, כי גם זאת היתה מעשבוני מזרים כנזכר ביחזקאל (כ"ו ז') ופשתיה תכלול גם הבתן (פלאחלס) גם למר הגפן (בויוווקווע) עיין בבאור לספר יהושע (ב'ו') כי גם בשניהם ערבו אנשי מזרים מערבה. שריקות, רב המפרשים פתרו מענין מסרק בדח"ל, וענינו פשמים שנסרקו היטב והם נקיים ולחים, כאשר היה באמת שם מזרים מסוףאר מאד כנודע מכמה מקומות בתנ"ך, אך לפי זה היה מן הראוי לנשא פשתי שריקות בסמיכות כנודע, ולכן נחר הרב המזרגם בדעת מעתיקי הראשונים מחכמי העמים כי שריקות הוא תאר ל שים הסורקות (ועיין ערוך עבך סרק בהוראה השנית, ואם מסורס שהיה

(ח) דאָ קלאַגען דיא פֿישער, אונד עם טרויערן
אַללע, דיא דאָ ווערפֿען אין דען ניל איינע אָנגעל,
אונד דיא אויסברייטען דאָ נעטץ איבער דאָ וואָס-
סער, שמאַכטען.

(ט) פֿערלעגען זינד דיא אָנבויע- דעס פֿלאַכטעס,
דיא העכלערניגען אונד דיא פֿלאַכטער דער נעטצע,
(ו) אינד עם זינד, דיא זיך וואָ ערנאָהרטען, ניעדערגע-
שלאַגען,

אַללע פֿערפֿערטיגער דער פֿישרייסע
פֿיר דיא בעלעכטען טייכע.

(זא) נור טהאַרען זינד דיא פֿירשטען צוען'ס,
דיא ווייעסטען דער ראַטהע פרעה'ס,
איהר ראַטה איזט טהאַריכט-
וויא קאַננס איהר איינרעדען דעס פרעה:
"איין זאָהן דער ווייען בין איך,
"איין זאָהן אוראַלטער קאַניגע?"

וואָ

שהיה לרוב נשים עסוקות
במלאכה הזאת ע"ש).
חורי, בנדים לבנים מעיין
חור כרפס (אסתר א' ד')
(רד"ק בשרשים נאס ר'
יונה). והרב המתרגם
תפס בדעת הרד"ק כאן
שהכוונה על הרשעות לפי
שנעשו נקבים נקבים.
והנה הרד"ק הלך לדרכו
שפירש שהכתוב מחובר
לפסוק שלפניו כי בעבור
שיבש הנהר יבושו עושי
הרשעות; אולם כפי מה
שפרשו שהכוונה שלא
יעשו מלרים מסחר וקנין
בפשתים ובגדים הנעשים
ממנו, טוב הוא לפתור
כדע' ר' יונה זכרנו, וכ"כ
הראב"ע וז"ל: קורי
לבנים והוא שם התאר

(ויהיה היו"ד להורות על החזק כמו אדמוני אכזרי) או שהיו"ד לרבים וראוי להיות חורים ע"כ,
וכבר מלינו רבים כיוצא בו (עיין מכלול לרד"ק). (י) שתחיה, ז"ל הרב המתרגם בהערותיו:
שתי ה מפעל שתי (וכן דעת הרד"א אך שהוא פירש המקומות שמאקים שם הנהמות
וזה רחוק) ולדעתי הוא תאר לאנשים אשר מלאו מחיתם במלאכות האלה, כי השתיה
מכלכלת הגוף והיא מקור חייהו עכ"ל. והחכם געוועניוס פירש השתות על ראשי העם
ומנהיגיו כי המה יסודות האומה, ויהיה שתותי' כמו כי השתות יהרסון (תהלים י"א ג'),
וכבר הביא הרד"א הדעה הזאת ולא מלאה חן בעיניו וישר עמו. כל עושי שבה, גם פה
העיר הרב המתרגם ואמר וז"ל: עיין מרפא לשון צ"מ כ"ד ב' גד"ה סברו ליה, ומשם תראה
כי לדעת רש"י שם סבר יורה על מין ממיני הסלים שעושין מערבי נחל לצוד בהם דגים,
וזעם אגמי נפש כמו לאגמי נפש, כלומר לאגמי מים שיש בהם נפש דגים עכ"ל. וקרוצ
לזה פירש הרד"ק, כי אמר כמו ויסברו מעינות (בראשית ח' ב') ור"ל שסוגרין בפני המים
כדי שיקוו המים ויולדו הדגים וכו' ע"ש, ועל אגמי נפש אמר וי"מ האגמים שיש בהם
דגים וקרא לדגים נפש ע"כ. וכן דעת הראב"ע שאמר האגמים שבהם נפשות הדגים;
אולם לפי דרכי שעתה לא ידבר עוד מדיגים וכמ"ש אך ממסחר מלרים ורובלתה, יש לי
לפרש הפסוק באופן הזה, שתי ה היא סחרת מלרים אשר נתנו בפשתים וזש רקמתם
כאשר זכרנו, כי המסחר הוא יסוד הללחת האומה ואשרה; ומדכאים, הוא כמו ידכאס
לפני עש (איוב ד' י"ט) ואמר מדכאים כל"ז כענין השתות יהרסון; ועושי שבה, ענינו
כמו שפירשו קלת חכמי העמים שהוא כמו שִׁבְרִי, וכן זורע כדקה שִׁבְרִי אמת (משלי י"א
י"ח); וואגמי נפש, כמו שפירש הרד"ק שהוא כענין עגמה נפשי לאביון (איוב ל' כ"ה)
ונחשר מלת היה, כלומר כל אנשי מסחר יהיה להם עגמת נפש, ויתורגם: איהרע (מצרים'ס)
גרוכפֿעֿייער ווערדען לערהוואט, טווע הענדעלטרעבענדע זינד טרויעגען הערלענס. (יא) אך
אוילים, השרים והיועלים אשר עמהם יתעץ המלך לרפאות שר בת עמו יהיו כאוילים,
כי נסרחה חכמתם ולא ימלאו את ידיהם להסיר המכשלה. שרי צען, לען היתה בימי
קדם מקום מקדש מלך כנראה מכמה מקומות בתנ"ך (תהלים ע"ח י"ב ומ"ג) ועוד בשאר
מקומות. חכמי יועצי פרעה, אמר הראב"ע: הדקדוק כן הוא, חכמי פרעה ויועלי פרעה
כמו נהרי נחלי דבש וחמאה (איוב כ' י"ז), כי לדעתו שם ענינו נהרי דבש ונהרי חמאה.
ויותר נראה דעת החכם געוועניוס, שעבורו החכמים של יועלי פרעה והוא ערך ההפלגה
(סופעלוואטין) וכן תרגם הרב. בן חכמים, ידוע הוא לכל קורא בספורי קורות התבל
(וועוטגעטיכטע), כי בארץ מלרים היו כל בני המדינה נחלקים לכתות (קמטטען) בת עובד
אדמה

לפרעה כל איש מנס על עבדו בן חכמים אני ומאחר שיבשל בעגלתם חתה ללבו לפניו לאמר בני חכמים אנחנו אחת בן סלמי קדם: (יג) ואלה ל' איילים: נשאו. נתעו כמו הנחש השיאני (בראשית ג'): (יד) מסך בקרבה. משקה מזג להם בתוכה שיעוע את רוחם לשון מסכה יינם (משלי ט') עירוב משקה בחביות עד שמעמידו בטעמו קרוי מסך: עושים. שם חולי של עירוף הדעת: (טו) אשר יעשה ראש וזנב כפה ואגמון. הם הפרטומי' ואילטגניני' החזוי' בנכבני' שיש ברקיע מזלות ונכבנים המכונים בן ועשוין דוגמת ראש וזנב והם נחוני' בטל'. ויש לפרש כתרנומו ראש והגאון שלטון ואיטרון: והיתה

ב א ו ר

אדמה אכרים כורמים ויוגבים, והיא היתה הכת הפחותה מכלם, וכת עושי מלאכה חרשי עץ וחרשי אבן וכדומה באומנות, וכת אנשי המלחמה והיא נכבדה מאד; אולם כת הרביעית

הכי נכבדה היא ועלתה על כלנה והיא כת הנהנים (דיוו פריעסטערקסטע), (וכנראה ממעשה יוסף שלא שלח ידו באדמת הנהנים בראשית מ"ז כ') כי להם לצדס נתנו מפתחות מלכוני החכמות והמדעים הם היו יודעי בינה לעתים, הם היו רופאים לכל חלי ולכל מדה, ולכן המלכים רק מפיהם יבקשו ענה, והנה כל כת וכת היתה מובדלת מאחרת ולא יבוא זר בתוכם, אך הנהנים אשר יולדו קמו תמיד תחת אבותיהם לחזוק באומנות האבות [וכן המנהג עוד עתה בארץ הודו (חיינוען)], והמלכים אשר עמדו למזרים אם שהיו מכת הנהנים או לפחות מכת אנשי הכבא, כי כת האומנים ועובדי האדמה כל הלחיחו למלוכה, וגם אם היו מכת אנשי המלחמה, כאשר קמו לכסא התקדשו ונספחו אל הנהנים, ומה תבין כוונת הכתוב בן חכמים אני, כלומר, כל אחד מהיועלים יאמר בן חכמים אני, אם

(יג) אִים אִפּוּא הַכְּמִיָּה וַיִּגִּדּוּ נָא לְךָ וַיִּדְעוּ מֵה־יַעַץ יְהוָה צְבָאוֹת עַל־מִצְרַיִם:

(יג) נֹאֲלוּ שְׂרֵי צֶעַן

נִשְׂאוּ שְׂרֵי גֶף

וַהֲתַעוּ אֶת־מִצְרַיִם

פַּנֵּת שְׁבֻטֶיהָ:

(יד) יְהוָה מִסֵּךְ בְּקִרְבָּה

רוּחַ עֹשִׂים

וַהֲתַעוּ אֶת־מִצְרַיִם

בְּכָל־מַעֲשֵׂהוּ

כִּהֲתַעוֹת שְׂכֹר בְּקִיָּאוֹ:

(טו) וְלֹא־יְהִי לְמִצְרַיִם

מַעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה

רֹאשׁ וְזֵנֵב כִּפֶּה וְאַגְמוֹן:

(טו) בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי מִצְרַיִם כַּנְּשִׂים

וַחֲרָד וּפֹחֵד

מִפְּנֵי תְּנוּפֹת יְד־יְהוָה צְבָאוֹת

אֲשֶׁר־הוּא מִנִּיף עֲלֵיו:

והיתה

הבי נכבדה היא ועלתה על כלנה והיא כת הנהנים (דיוו פריעסטערקסטע), (וכנראה ממעשה יוסף שלא שלח ידו באדמת הנהנים בראשית מ"ז כ') כי להם לצדס נתנו מפתחות מלכוני החכמות והמדעים הם היו יודעי בינה לעתים, הם היו רופאים לכל חלי ולכל מדה, ולכן המלכים רק מפיהם יבקשו ענה, והנה כל כת וכת היתה מובדלת מאחרת ולא יבוא זר בתוכם, אך הנהנים אשר יולדו קמו תמיד תחת אבותיהם לחזוק באומנות האבות [וכן המנהג עוד עתה בארץ הודו (חיינוען)], והמלכים אשר עמדו למזרים אם שהיו מכת הנהנים או לפחות מכת אנשי הכבא, כי כת האומנים ועובדי האדמה כל הלחיחו למלוכה, וגם אם היו מכת אנשי המלחמה, כאשר קמו לכסא התקדשו ונספחו אל הנהנים, ומה תבין כוונת הכתוב בן חכמים אני, כלומר, כל אחד מהיועלים יאמר בן חכמים אני, אם

שאי

(יב) וואָ דען זינד זיא הין דינע וויזען?
דאָמיט זיא דאָך פֿערקינדען דיר,
דאָס זיא ערקעננען, וואָס בעשלאָס דער הערר צבאוה
איבער מצרים.

(ג) בעטהאַרט זינד דיא פֿירשטען צוען'ס,

געטיישט דיא פֿירשטען נוף'ס,

זיא פֿערוויררען מצרים,

דען אויסכונד איהרער שטאַממע;

(יד) דער הערר גיעסט אין איהר אינערעם

אינען גייסט דער פֿערריקטהייט,

דאָס זיא פֿערוויררען מצרים

אין אַלל זיינעם טהון,

וויא דיא פֿערוויררונג אינעם בעטרונקענען אין זיינעם

געשפּייא.

(טו) אונד ניכט ווירד האַכען ביא מצרים

איין ווערק, דאָז עם אונטערנימסט,

קאָפּף אונד שווייף, וויפֿאַעל אונד שטומפּף.

(טז) אַן יענעם טאַגע ווירד גלייכען מצרים דען ווייבערן,

עם ווירד ציטטערן אונד ערשרעקקען

פֿאָר דער שווינגונג דער האַנד דעם עוויגען צבאוה,

דיא ער שווינגט איבער איהם.

אונד

שאני מכת הכהנים בעלמי
או שאבותיו היו מלכים
אשר גם להם נגלו
תעלמו' חכמה והרדי"א
אמר כי כנגד יועלי פרעה
אמר בן חכמים אנו,
ולעמת שהי לען אמה בן
מלכי קדם וגם זה נכון.
(יב) וידעו, רוב המעתיקי'
פתרו וידעו על המלדיי',
שהחכמים יגידו למען
ידעו מזכרים מה יען וגו'.
והרב תרגם גם וידעו על
החכמים, והכוונה איה
חכמך שיגידו כי ידעו
מה יען ה', וזה יותר נכון,
וכן נראה דעת הרדי"א
שלדבריו זה מוסב על
חכמי יועלי פרעה והמה
החרטמים, ואמר איה
המה ויגידו לך אס בכל
הכליקסמיה' ורב כזסיה'
ידעו וגו', ויהיה הוי"ו
של וידעו במקום אס.
וכ"כ הרד"ק ויגידו לך
מה יען ה'. (יג) נואלו,
כנ"ש רש"י, וכן אשר
נואלנו ואשר מטאנו
(במדבר י"ב י"א) גשאו,
מגזרת הנחש השיאני
(בראשית ג' י"ד) מבנין
נפעל (ראב"ע) גף, או
מף מק תקברם (הושע
ט' ג') היא העיר הגדולה
ועשפים שם היה מושב

מלכים, וגם היכלי אלילים רבים ובהני' הרבה מאד. פנח שבטיה, פירשו כל המפרשים ראשי העם,
והוא ע"ד השאלה כמ"ש הרד"ק בשרש סן, ואמר ולפי שפנת הבית מן האבנים הגדולים, כנה
הגדולים והאלילים בפנות, ויתלכזו פנות כל העם (שופטים כ' ב') ע"כ, ובא כאן ע"ד
הקבוץ ביחיד, וי"ת רבני פלכהא ברבים, ויתכן כי הכוונה על כת אנשי הלכא שהם תעלמות
העם וחזקו, ותרגום הרב יסבול זה הפירוש. (יד) מסך, מסך גם נסך שנים ארשים,
והעם אחד (ראב"ע). בקרבה, בקרב הארשים שזכר, וכן ת"י ביניה ון, ולכן המה
התעו את מזרים, ואמר בכנוי הנקבה כי הכוונה על מש פחת הארשים (דיו קאסטע דער
פֿאַרנעהענען), ובאשר אמרנו שכל כתה וכתה היתה נבדלת והיתה למשפחה בפני עלמה.
עועים, כמו עוה ונכפלה הפ"א ונפלה הלמ"ד (רד"ק). (טו) אשר יעשה, לדעתי
נמשך אשר יעשה על המעשה ולא על מזרים, והענין שלא יהיה למזרים מעשה אשר
יהיה בו שום תועלת וכשרון. והרד"ק והרדי"א פתרו אשר יעשה על מזרים, וכן נוטה
דעת הרב המתרגם והענין אחד. ראש וונב, כמ"ש הרדי"א לא התחלה ולא סוף, כי כל
מעשיהם יהיו צלבלול באין סדרים. כפה ואגמון, לא ארש ולא ענף, והוא כפל של ראש
וונב (עיין לעיל ט' י"ג). (טז) כנשים, רכי לבב וחלושי כח כדרך הנשים אשר ינוסו לקול
עלה נדף. משני הנופח יד ה', כי ה' הביא מורכ צלבלוס.

(יז) והיתה אדמת יהודה
 למזרים לחגא. כשישמעו
 ה ותרים במזרים משני
 סחריב את מפלתו שיפול
 בארץ יהודה בלא שום
 מלחמות זרוע בשר ידעו כי
 יש שכינה בישראל ומושיעם
 חזק ויראו ויפחדו מפני
 אדמת יהודה. חגא ל' שבר
 ואימה ופחד לשון יחגו
 וינועו כשכור (תהלים ק"ז)
 וכן חגוי הסלע (שיר ב') :
 מפני עלת ה' לנאות אשר
 הוא יועץ עליו. להפילו
 ציד סחריב ויהודה ימלט
 מידו : (יח) ביום ההוא
 יהיו חמש ערים וגו'. שנינו
 בסדר עולם אחר מפלתו
 של סחריב עמד חזקיהו
 ופטר את האוכלסין שהבי'
 עמו ממזרי' ומכוש בקילרין
 לפני ירושלים וקבלו עליה'
 מלכות שמים וחזרו למקומן

והיתה אדמת יהודה
 למזרים לחגא
 כל אשר יזכיר אתה אליו יפחד
 מפני עצת יהוה צבאות
 אשר הוא יועץ עליו :
 ביום ההוא יהיו חמש ערים
 בארץ מצרים
 מדברות שפת כנען
 ונשבעות ליהוה צבאות
 עיר ההרם יאמר
 לאחת :

ביום

נק"ס הקיי החרם

שנאזר ביום ההוא יהיו חמש ערים וגומר הלכו וננו מזבח לה' בארץ מצרים ומקריבין עליו קרבן לשמים
 לקיים מה שנאס' ביום ההוא יהי' מזבח לה' בארץ מצרי' ויש מרבי' וינו עד רשיהו במס' מנחות על מזבח
 בית חגוי בנו של שמעון הכריק שברח לו למזרים ועשה שם מזבח : מדברות שפת כנען. ישראל
 שנאזר כנען : עיר ההרם אשר לאזת. (ת"י קרחא בית שמש דעתיולא למיחרב יתאמר דהיא חדא
 מ:הון) . ההרם ת"י לשני פנים לזון האומר לחרם ולא ירח (אייב ט') ולשון הריסה וחורבן ומהיבן
 למדה יונתן מנבואתו של ירמיה שנא' בתחפתם ושיבר את מלכות בית שמש אשר בארץ מצרים
 (ירמיה מ"ג) לאזנו שנית שמש שבארץ מצרים ואלנה עתידה ליחרב ומלכות האמורות שם היא

ב א ו ר

(יז) לחגא, רוב המפרשים והמעתיקים הלכו בעקבות יונתן שזרגם לדחלא, ואמרו שהוא כמו
 יחגו וינועו כשכור (תהלים ק"ז ב"ז) שהוא תנועת הרעד והפחד, והביאו לפרש בן לפי שאמר כל
 אשר יזכיר אותה אליו יפחד; אולם יפלא מדוע העלים הכתוב הסבה בעבורה יראו ויפחדו מארץ
 יהודה? והרד"א לפי דרכו שכל הפרשה הזאת נאמרה על הגאולה העתידה פירש חגא
 כמו חג, ואמר שהוא כעין נבואה זכריה שנאמר שם (י"ד י"ז י"ח) והיה אשר לא יעלה
 מאת משפחת הארץ אל ירושלים להשתחות למלך ה' לבאות ולא עליהם יהיה הגשם ואם
 משפחת מצרים לא תעלה וגו', אבל גם זה רחוק, כי לפ"ז היה מן הראוי שיביא הכתוב
 הזה אחר פסוק כ"א באשר יבין המשכיל? ולזה השכיל הרב המתרגם לבור לו דרך אחר,
 והוא כי לחגא הוא מענין חגוי סלע (ש"ה ב' י"ד) שזרשו חגה או חוג (עיין שרשים
 לרד"ק) וענינו מסתור, וכן יהיה פה, כי אחרי מפלת סחריב ימלטו בני מצרים אל
 ארץ יהודה, ותהיה להם אדמת יהודה למסתור ומחסה (וגם רש"י ז"ל באר בחגוי סלע
 וכן יחגו וינועו מענין לחגא אך שהוא פירש לפי דרכו ע"ש) . כל אשר יזכיר, כלומר איש
 אשר יעלה על זכרוננו ארץ יהודה. אליו יפחד, ינוס אליו לעזרה, וכמו שפירש הרשב"ע
 ופחדו אל ה' ואל טובו (הושע ג' ה') וז"ל: שיאזבו במהרה בצד ה' אל ארבע במרוצה
 בפתע פתאום, כמו יחדו כלפור ממזרים (שם י"א י"א), (ועיין בספר המלים להחכם
 געשעניום ערך פחד), והפירוש הזה נכון מאד לפי הנחת הטעם כאשר יראה המעיין.
 מפני עצת ה', והיא הרעה אשר בלתה מאת ה' על מצרים :

(ח) אונר עם ווירד דאן לאנר יהודה
 פיר מצרים צור צושלובט,
 ווער זיין געדענקט, ווירד צו איהם זך פליכטען
 פאָר דעם ראטהשלוססע דעם עוויגען צבאות,
 דען ער בעשלפאס איבער איהם.

(יח) אן יענעם טאגע ווערדען פינף שטאָרטע אים לאַנדע
 מצרים
 שפרעכען איינע דעמוטה אַללע שפראַכע,
 אונר שוואַרען צו דעם עוויגען צבאות;
 שטאָרט דער צערווירפֿנים ווירד גענאַנט
 דיא זיך אויסשליעסענדע.

יע

הצקורת לבקור בטוב בעיני, כי את ערכי אני אדע, לכן אשים לפניך גם את פירושם
 ואעיר עליהם מה שיש להעיר, ואבאר הפסוקים גם כפי פירושם גם לפי דעתי ואתה
 תבחר, ואומר:

(יח) ביום ההוא, הנה לחכמי התלמוד (ואחריהם הלכו רוב חכמי העמים) יש שני דעות
 שונות זו מזו במסכת מנחות (דף ק"ט), האחת היא דעת בעל ס"ע והיא דעת
 ר"מ במנחות (סג) שהנבואה נאמרה על מבלת סוקריב עיין רש"י, ויפה העיר ע"ז הרד"א
 שלא נתאמת הספור הזה לא במקרא ולא בספורי העמים, ואם גם נאמר כי בעת ההיא
 המצריים מתיהדים, מדוע ילמדו לשונם לדבר לשון נכריה שהיא שפת כנען, אשר כפי
 דעת המפרשים שפת עברית; ואף שהרב המתרגם התחכם להסיר המכשלה הזאת ואמר:
 ששח כנען, לדעתי אין פתרונו לשון הכנעניים, וכפי' הראש"ע שהם היו מדברים בלשון
 הקדש, וגם אין בוונתו על שפת יהודה שהיו יושבים בארץ כנען, כי אם על שפת הכנענה
 והשפלה תמורת הגאולה והעזות אשר היתה לפנים חטאת מזרים, והסוכנו שפת רהב שהיה
 אחד מכנוייו בכתבי קדש, כבר בארתי הכתוב (במערכי לשון ערך פנקיה בההערה האשכנזית)
 ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו (בראשית ט' כ"ה) שקראנו לבנוחם כנען ע"ש הקללה
 שקללו איה' עבד עבדים מוכנע לאחיו, וא"כ אם כנען הוא תאר ונרדף עם עבד, וגם את זה
 העירתי במרפא לשון לתלמוד פ"ב מ"ז דשבועות ד"ה פרגין, שלשון כנען שהובא בערוך
 וברש"י נוסף על לשון אנשי טקוֹחֹתֵיח ע"ש. ועיין ברד"ק סוף עובדיה, ואם תרדוף לדעת
 מקור שם טקוֹחֹתֵיח אז תמצא שהוא נגזר משם עבד הנכנע לרבו לעולם, כאשר יעיד
 שמו בלשונות אחרות, עיין ספר המלין למדעוֹנֵי מלת טקוֹחֹת עב"ל, ובה נמשך הפסוק
 היטב למה שלפניו אמר כי מזרים יחסה כלל כנפי יהודה כאשר אמרנו; מ"מ עוד טענת
 הרד"א במקומה עומדת בענין המזבח והמלכה, אשר לכל זה אין זכר כלל בכתובים. והדעת
 השנית היא דעת ר' יהודה במנחות (והוא מה שהביא רש"י בשם יש מרבתינו) שהיעוד הזה
 יורה על בית חניו או חוניי הנקרא כפי יוסף בן מתתיה בשם חֵיטָס (עיין בערוך ערך
 חניו והערות ידידי בעל מערכי לשון ס), כי בימי פטוֹחֹתֵיח עווערָעֵרֵטע בנה חניו
 בראשון המלך היכל לה' בעיר אלכסנדריא לדעת חז"ל (עיין במנחות ס), ולדעת יתר
 הסופרים בעיר לעֵקֶטֶטֶפֶלֵי, ובה יתפרשו באמת הפסוקים היטב, כי בימים ההם רבים
 מן היהודים התגוררו בארץ מצרים, ומלכי מצרים נטלום ונשארו עד מאד, וע"ז נאמר
 יהיו חמץ ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען, כלומר שבערים האלה ידברו גם שפת
 כנען, כי ישבו שם רבים מצני עמנו אשר ידברו בלשון ארלם; אולם הרד"א מאן ימאן
 גם בדעת הזאת, ואמר וז"ל: אבל לפי הפשט לא יתכן לפרש כן, לפי שאם הקריב לע"ז
 אין ספק שלא כוון אליו הנביא (ובאמת מבואר הוא שם כי ר"מ אמר שהקריב לע"ז יפרש
 הכתוב בדעת בעל ס"ע ע"ש), אבל גם אם נאמר שהיה מקריב לגבוה, אין ספק שהיה
 מקריב בחזק, ומה א"כ הללחת היעוד הזה ועזבו עב"ל, ודבריו נכונים למדין, כי אם
 גם פשוט המנהג שם משמע כי להקריב בבית חניו אין רע, שהרי אמרו האומר הרי
 עלי

ומזנה אלל גנולה לה' החמורה כאן ויש לומר שהיתה בית שמש יושנת בגבול מזרים על הספר לכך נאמר אלל גנולה: (כ) ויהי. המזבח לאות ולעד בניס ובין המקום: מושיע ורב. מושיע ושר: (כא) ונודע ה'. יהיה כח גבורתו ניכר להם:

ב א ו ר

עלי עולה שאקריבנו בבית חניו יקריבנה במקדש, ואם הקריבה בבית חניו יבא ע"כ, הנה כבר נתקשו חכמי התלמוד בזה הענין ותירלו מה שתירלו ע"ש, ואם יש עוד לשדד ולאמר כדעת התוס' שם כד"ה והעלה עליו, שאמרו שאך לבני נח אשר נדרו ונדדו לשמים הקריב ולא לבני ישראל, הנה הפירוש הזה הוא דחוק עד מאד, ואינו מסכים כלל עם הספורים אשר ספרו לנו שהי' המקד' הזה לקון ודרדר בעיני כהני ה' אשר בבית ה'

(יט) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִזְבֵּחַ לַיהוָה
בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם
וּמִצִּיבָה אֶצְל־גְּבוּלָהּ לַיהוָה:
(כ) וְהָיָה לְאוֹת וּלְעֵד
לַיהוָה צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
כִּי־יִצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה
מִפְּנֵי לְחָצִים
וַיִּשְׁלַח לָהֶם מוֹשִׁיעַ
וְרֵב וְהַצִּילֵם:
(כא) וְנֹדַע יְהוָה לְמִצְרַיִם
וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם אֶת־יְהוָה
בַּיּוֹם הַהוּא
וַעֲבָדוּ זָבַח וּמִנְחָה
וַנִּדְרֹו־נֶדֶר לַיהוָה וּשְׁלָמוֹ:

ונגף

בירושלים. גם דעת ר"י במגלה (דף י' ע"א) שמקריבין אחר התרצן בבית חניו נדחה מן ההלכה והדר ביה ר"י כנזכר, ובזולת זה אין לשער שהנביא יבשר דבר שהיה לצור מכבול ולצנן נגף כל ימי הבית בעבור שהותר להקריב בו אחרי אשר נשרף בית אלהינו. ומכל הטענות האלה נלחמתי לבחור בדעת הרד"א (וע"פ דרכי אשר הוריתי לך בתחלת הפרשה) שהוא יעוד משיחי, והענין הוא כי כבר כתב הרמב"ם בהלכות מלכים כי גם לעת הגאולה העתידה כל נשלח ידיו לכבוש ארצות לא חלק ה' אותן לנו, ואך הארץ אשר נשבע לאבותינו לתת לנו אותה נחל, אולם נהיה עם כל העמים אשר סביבותנו באגודת אחוה וברית שלום, כי מלאה הארץ דעה את ה', וכל העמים יכבדו לאלהי הכבוד ויעבדוהו שם אחד כמבואר בדברי הנביאים, וא"כ אין ספק שרבים מבני ישראל יהיו גרים בארצות לא להם, אם לעשות שם מסחר וקנין או יקנו שם נחלת שדה וכרם, כי אם גם ינחיל ה' לנו ארץ כל עשרת העמים כאשר הבטיח לאברהם (עיין רש"י בראשית ט"ו י"ט), אין ספק לדעתי כי ברבות עתים וימים אם יהיה מספר בני ישראל כחול על שפת הים לא חוכל הארץ לשאת אותם יחד, ולזה רבים מהם ישבנו בארצות הקרובות בארץ מזרים ואזור, אך כלם יהיו באגודה אחת עם אחיהם היושבים בארצם, יעלו מימים ימימה אל בית ה' להביא שמה את עולותיהם ואת זבחיהם לרצון על מזבחיו, וע"ז נאמר יהיו חמש ערים בארץ מזרים מדברות שפת כנען, כי ישנו שם רבים מבני עמנו כאשר פרשתי כבר גם לדעת האומרים שהכוונה על בית חניו. ואולי כוון בחמש ערים על חמש ערים ידועות, ויהיה ענינו חמש הערים כלומר חמש הערים הגדולות שהיו בארץ מזרים, וכבר אמרתי לך שבכל הלשונות יקרא ע"כ ההעברה העיר הגדולה והמפוארה בשם עיר צפרט, ולזה יאמר עיר ההרם יאמר לאחת, וכאשר נבאר. ונשבעות, יאמינו בו וישבעו בשמו כן דעת הרד"ק, ויותר נראה כי ידרו נדרים לה' ולדעת ר' יהודה להקריבם בבית חניו, ולדעתי להביאם בבית ה' כאשר פרשתי. עיר ההרם, ובקלת ספרים הפרס, ויונתן חבר שתי הכוונות יחד, עיין

- (יז) יענעם טאגס ווירד זיין איין אלטאר פֿיר דען עוויגען אינמיטטען דעם לאַנדעס מצרים, אונד איינע זיילע אָן דעססען גראַנצע, דעם עוויגען.
- (כ) דיעס ווירד זיין צום צייכען אונד צום צייגנים דעם עוויגען צבאות אים לאַנדע מצרים, דאָס, ווען זיא שרייען ווערדען צום עוויגען אָב דער בערראַנגער, ער איהנען זענדען ווירד איינען רעטטער אונד פֿירשטען, אונד ווירד זיא בעאַרייען.
- (כא) אונד קונד טהוט זיך דער הערר דען מצרים, דאָס זיא ערקענען, דיא מצרים, דען העררן אָן יענעם טאָגע; אונד זיא בערייטען שלאַכט: אונד שפּיוועאַפּער, געלאָבען געליכרע דעם העררן, אינד ערפֿיללען זיא.

יא

רש"י, והראב"ע אמר עיר ששם' כן, והתמ' מהמחליף ה"א בחי"ת עד כאן, כי לדעתו לא יתחלפו רק אותיות אהו"א הנחיס כאשר באר בכמה מקומות, ולדעתו גם לפי הנוסחא ההרס המכוון הוא בית שמש שבארץ מזרים העו"ג הפחזים כזכר צירמיה (מ"ג י"ג), ויען שנקראה בית שמש או עיר החרס לפי ששם היה היכל לשמש, לזה כנה אותה הנביא לגנאי עיר החרס תמורת עיר החרס בלשון נופל על לשון כמו בית כריז בית גליא כדאיתא במס' יא

ע"ז (דף מ"ו ע"א) וכן במקרא ירובעל וירובצת. גם יש לפרש לפי דעת חכמינו ז"ל שבאלכסנדריא בנה חניו את מקדשו שקרא העיר הזאת בשם עיר החרס, לפי שמהו יסד אלכסנדר אותה, היתה היא רובלת העמים ואלה שפעת סוחרים, וכל כנעני הארץ באו אליה כי היו לה חמשה נמלים (האָפּען), גם היתה בצורה מאד ומהודרת במגדלי עון, וזוה העיר הזאת השפילה והרסה את גאון שאר ערי מזרים אשר עד עתה היו עומדות לנס עמים, ובאמת כי בעיר אלכסנדריא התגוררו יהודים לאין מספר בימי פטוקוקאעאוס הזכור. ולדעת קצת חכמי העמים ההרס הוא מלשון ערבי, כי בה נקראו כן החיות הטורפות כי משחיתים המה, ובהוראת הרס בעברית, וזה היה הכוונה על העיר לעקנטשפוקיים שהיא עיר האריה, כי לדעתם בעיר הזאת בנה חניו את המקדש כאשר אמרנו; אולם יהיה אך שיהיה הנה עיר החרס או החרס היתה עיר גדולה לאלהים, וא"כ כבר יולדק זה גם לדרכנו שאמר זאת על העתיד שיבנו בני ישראל בערים גדולות ובצורות בארץ מזרים וידברו בלשון עמם. והרב המתרגם תרגם כפי דעת הרד"א שאמר וז"ל: רובה לומר שיהי עיר הרוסה ונחרבת העיר שזו היא את עממה מן הכלל להיותה נקראת אחת רובה לומר לבדה נפרדת מהשאר עכ"ל, ולזה נוטה גם דעת הרד"ק, אך שלפי תרגום הרב אין הכוונה שיהיה העיר נחרבת ויתל עולם כמו שחשבו, רק שיהיה חמס וריב בעיר הזאת (ובזה יתקם שלימות החברה והכללת יושבי העיר), ולא תמצא שם אהבת רעים וברית אחים וכו' כאשר תהיה בשאר הערים אשר יעבדו את השם "וידברו שפת כנען". (יט) יהיה מובח, כבר אמרתי כי לדעת בעל ס"ע לא ידענו כלל מה ענין המזבח הזה, אולם לדעת האומר כי הכוונה על בית חניו עוד לא נתפרש לנו איכות המזבח אלא גבולה, כי לא מצינו שעשה חניו דבר כזה; אולם לפי דרכי שהענין על היהודים אשר יבנו לעת הגאולה העתידה בארץ מזרים, אחשוב אני שלא יהיה זה המזבח לא לעולה ולא לזבח רק לעד ולאות (כאשר זכר) כי יש להם עוד חלק בה' אלהי ישראל, ובעין המזבח שבנו בני ראובן ובני גד על הירדן מזבח גדול למראה כמפורש ביהושע (פרשה כ"ב), ונאמר כי מלבד המזבח שיבנו בתוך ארץ מזרים במקום מושבם עוד יבנו מזבח לענין הזה על הגבול לכד א"י משם יצאו. (כ) והיה, הפסוק הזה יתבאר מעלמו ע"פ מה שפרשתי, כי המזבח הזה יהיה לעד להם שהם עוד דנקים בה' ובעושים ביושעו, ואם ילחמו אותם המזרים הוא ישלח להם מושיע ויזילם. ורב, כמו על כל רב ביתו (אסתר א' ח') (ראב"ע ורד"ק) וכן פירש"י שר וכן תרגם הרב, והחכם געועניוס פירש ורב מענין ריב כלומר איש אשר יריב את ריבם. (כא) ונודע ה', נמשך למעלה לפי שאם ילחמו מזרים את היהודים האוכנים בקרבם ה' יריב להם, לכן ידעו מזרים כי אך ה' הוא אל המושיע ועבדו זבח וגו'. ועבדו, כמו ועשו כלומר שיעשו זבח ומנחה לעבוד את ה', כמו וגם מקננו ילך עמנו וגו' כי ממנו נקח לעזר את ה'.

(כב) ונגף ונגף. לשון מכה הוא : נגף ורסוף . ואחר המכה יברא להם רפואה : ונעתר להם . ירלה להם : (כג) זהו מסלה . וזהו דרך בנושה שילכו בה תמיד ממלכים לאשור : ובא אשור במלכי . תרגו' יונתן ויגישון אתוראי במלכאי : (כד) יהיה ישראל שלישיה למלכים ולאשור . לשלום ולברכה לפי שלק היתה אומה חשוב' בעולם באותו הזמן כמלכ' וכאשור וישראל היו שפלים בימי אמו ובימי הושע בן אלה ואמר הנביא על ידי הנס שיעשה לחזקיהו יגדל שם של ישראל למעלה ויהיו חשובי' כח' מאלו הממלכות ולברכה ולגדול' : (כה) אשר ברכו לישראל : ברוך עמי . ישראל אשר בחרתי לילעם בהיותם במלכים : ומעשה ידי הראיתי להם בגבורות שהפלאתי באשור ועל ידי אותם ניסים ישבו אלי ויהיו כאלו עתה עשימים מחדש והם יהיו נחלתי ישראל ודוגמא זו ת"י :
ופתחת

ב א ו ר

ה' (שמות י' כ"ו) . (כב) ונגף , כפל הענין מה שלפניו שה' יגוף תמיד את מלכים אם יברו את ישראל , וירפא להם אם יעזבו את דרכם הרעה וישבו אליו . וישבו , הו"ו לנתינת טעם , לפיכך נגוף ורפוא לפי שישובו וה' יעתר להם , וזה שתרגם

הרב "דען" . (כג) תהיה מסלה , הנה בימי הנביא היו אשור ומלכים ראשי האומות ומלך מלכים היה איש מלחמות למלך אשור כנודע , ושניהם הלכו לישראל לעתים שונים כמסורס בכתובים , ואמר שעתה ישלימו כלם יחד , מלכים יבוא אל אשור ואשור אל מלכים לערוב מערבה ולעשות קנין ומסחר , ולכן תהיה אורח סלולה ממלכים אשורה כאשר הוא מנהג בין הארצות אשר יעברו בהן ארצות סוחרים , כי לא ישא גוי אל גוי חרב , רק ועבדו , כלומר יעבדו באגודה אחת את ה' , כמו שפרש הרד"ק וכן תרגם הרב . ואמר הזכס געזעניום שהוא כמו אם ישמעו ויעבדו (איוב ל"ו י"א) ופתרגום הארמי שם ופלקין ליה . (כד) שלישיה ,

(כב) ונגף יהוה את מצרים
נגף ורפוא
ושבו עדיהוה
ונעתר להם ורפואם :
(כג) ביום ההוא תהיה מסלה
ממצרים אשורה
ובא אשור במצרים
ומצרים באשור
ועבדו מצרים את אשור :
(כד) ביום ההוא יהיה ישראל
שלישיה למצרים וקאשור
ברכה בקרב הארץ :
(כה) אשר ברכו יהוה צבאות לאמר
ברוך עמי מצרים
ומעשה ידי אשור
ונהלתי ישראל :

כ

(א) בשנת בא תרתן אשודרה
בשקה אתו סרגון מלך אשור
ויקחם באשוד וילכדה :

בעת

הנה בימי הנביא היו אשור ומלכים ראשי האומות ומלך מלכים היה איש מלחמות למלך אשור כנודע , ושניהם הלכו לישראל לעתים שונים כמסורס בכתובים , ואמר שעתה ישלימו כלם יחד , מלכים יבוא אל אשור ואשור אל מלכים לערוב מערבה ולעשות קנין ומסחר , ולכן תהיה אורח סלולה ממלכים אשורה כאשר הוא מנהג בין הארצות אשר יעברו בהן ארצות סוחרים , כי לא ישא גוי אל גוי חרב , רק ועבדו , כלומר יעבדו באגודה אחת את ה' , כמו שפרש הרד"ק וכן תרגם הרב . ואמר הזכס געזעניום שהוא כמו אם ישמעו ויעבדו (איוב ל"ו י"א) ופתרגום הארמי שם ופלקין ליה . (כד) שלישיה ,